

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЖИТОМИРСЬКОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ШКОЛИ

У статті йдеться про становлення і розвиток Житомирської науково-педагогічної школи, виділено етапи її становлення: аналітико-пошуковий, диференціації, систематизації та узагальнення, концептуалізації наукових знань. Представлено методологічні засади, принципи, концептуальну модель професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів.

Важлива роль у підготовці науково-педагогічних кадрів вищої школи належить науковим школам. Наукова школа являє собою творчий колектив на чолі з науковим керівником, який є автором певної дослідницької програми. Останні охоплюють перелік проблем, на розв'язання яких спрямовується колектив, з визначенням принципових підходів до їх вирішення. Наявність сучасних підходів свідчить про те, що в керівника наукової школи є теоретична концепція, яка коректується і збагачується у процесі роботи. У цьому процесі беруть участь науковці школи. Значний вплив на розвиток науки здійснюють школи, які водночас активно вирішують не тільки завдання наукового характеру, але й проблему підготовки нових поколінь учених. У науковій школі має бути створена особлива атмосфера ентузіазму й інтелектуального піднесення, доброзичливості, взаємної підтримки і допомоги. Характерні риси стилю наукової школи, з якої виходять оригінальні дослідники, новатори у науці – це демократизм творчості, своєрідність мислення науковця, дух партнерства у пошуках істини; підтримка сміливої ініціативи; повага до критики, виховання здатності до самокритики [1: 356]. В. І. Вернадський наголошував: "...Наука є проявом дій у людському суспільстві сукупної людської думки" [2: 38]. Учений розглядав науку як геологічну та історичну силу, яка змінює біосферу і життя людства, поглиблюючи їх єдність. Науковий пошук викликається до життя потребою нарощувати творчий інтелект інформаційного суспільства [3: 79].

На початку 80-х років тоді ще в Житомирському державному педагогічному інституті ім. Івана Франка на кафедрі педагогіки були створені передумови виникнення наукової школи з проблеми дослідження професійної підготовки майбутнього вчителя. Цей процес розпочався в період дослідження проблеми "Професійно-педагогічна орієнтація старшокласників загальноосвітньої школи", мета якої полягала у формуванні педагогічної готовності старшокласників до вчительської професії. Дослідження проводилося на базі факультету майбутнього вчителя, що діяв у педагогічному інституті, а також у ряді сільських шкіл, зокрема в Сінгурівській загальноосвітній школі.

У процесі 20-річного розвитку наукового колективу можна виділити наступні етапи: I. Аналітико-пошуковий етап – 1988–1992 рр. II. Етап диференціації наукових знань – 1993–1996 рр. III. Етап систематизації та узагальнення здобутих наукових знань – 1997–2003 рр. IV. Етап концептуалізації наукових знань – з 2004 року. Проаналізуємо особливості кожного з етапів.

I. Аналітико-пошуковий етап – (етап навчіння). У цей період на кафедрі педагогіки працювала значна кількість молодих викладачів, які прагнули залучитися до наукового пошуку. Було поставлене завдання – сформувати творчий науковий колектив. Молоді науковці оволодівали основами теоретичних, історико-педагогічних, методологічних знань та методами наукового пошуку; набували науково-дослідницькі вміння. Відбувалася загальна орієнтація молодих викладачів в інформаційному педагогічному просторі. Дослідників об'єднував насамперед інтерес до педагогічної науки, бажання глибше пізнати педагогічну дійсність, прагнення спільно здійснювати науковий пошук. Важливим є той факт, що більшість викладачів мали практичний досвід педагогічної роботи в загальноосвітніх закладах різного типу, що допомагало їм краще усвідомлювати проблеми школи та вчительства.

Викладачі оволодівали науковим стилем, здійснювали перші спроби написання наукових публікацій, вибудовували власну професійну і наукову позицію. Зазначений період характеризувався демократичним рухом педагогів-новаторів, утвердженням ідей педагогіки співробітництва. Останнє вимагало розробки нових парадигм та ідеології і відповідно теоретико-методологічних засад гуманістичної педагогіки.

У 1988–1993 роки колектив викладачів кафедри працював над комплексною темою **"Проблеми вдосконалення професійної умілості майбутніх учителів-вихователів"**, яка об'єднувала 15 викладачів. Було визначено концептуальні та методологічні засади дослідження з позиції теорії педагогічних систем (Н. В. Кузьміна). Досліджувалися базові категорії професійної педагогіки: уточнено категоріальний апарат дослідження ("вміння", "педагогічні вміння", "виховні вміння", "професійна умілість" тощо). Здійснювалася дослідницька робота на всіх факультетах університету шляхом запровадження експериментальної програми, виявлено особливості та динаміку формування в майбутніх педагогів гностичних (С. С. Вітвицька), проєктувальних та конструктивних (І. І. Коновальчук), організаторських (О. В. Ілліна), комунікативних (О. С. Березюк,

Ю. О. Костюшко), прикладних умінь. Крім того, досліджувався процес формування базових знань з педагогіки (О. Є. Антонова); розвиток у студентів умінь до індивідуальної роботи (В. М. Єремєєва, З. А. Осадча); досліджено технологію підготовки студентів до професійної самоосвітньої діяльності (Н. Г. Сидорчук) тощо. Викладачі прагнули залучати студентів до наукової роботи з метою формування в них інтересу до творчого пошуку у сфері педагогіки.

Результати роботи було відображено у монографії [5], методичних рекомендаціях для викладачів, педагогів та студентів [6; 7; 8; 9], наукових статтях.

Встановлювалися наукові контакти з окремими ВПНЗ. Науковці школи розвивали зв'язки з Міжнародною академією акмеологічних наук (Росія, м. Санкт-Петербург).

Важливо відзначити, що для переважної більшості учасників комплексної теми напрями їх науково-дослідної роботи пізніше конкретизувалися в теми кандидатських дисертацій, які було захищено у 90-ті роки ХХ та на початку ХХІ століття.

II. Етап диференціації наукових знань. Відбувається процес становлення викладача як дослідника. Молоді дослідники почали обирати власний напрям наукового пошуку, формулювати проблему, об'єкт, предмет, мету, завдання педагогічного дослідження; поглиблювалися наукові напрацювання у визначеному напрямі. Науковці під дослідженням розуміють процес і результат наукової діяльності, спрямованої на здобуття суспільно нових знань про закономірності процесів навчання і виховання [10: 153]. Істотну роль відіграла струнка і чітка послідовність проведення всіх етапів дослідження в контексті системного підходу. Продовжувалася наукова освіта викладачів, яка полягала в поступовому опануванні молодими дослідниками системоутворювальними узагальненими знаннями та навичками, що стають реальним і необхідним підґрунтям для вступу до суспільного продуктивного життя [11: 3]. Вищим показником професійної готовності педагога до ведення наукових досліджень, є сформованість певного рівня методологічної культури. На етапі становлення молодим дослідникам важливо було усвідомити сутність методології як вчення про принципи, методи, форми, процедури пізнання й перетворення педагогічної діяльності. І перш за все осмислити рівні методології: філософський, загальнонауковий (концепції, вживані в багатьох науках), конкретно-науковий (вихідні теоретичні концепції), технологічний (методика і техніка дослідження) [11: 62]. Науковому становленню викладача також сприяла участь у методологічних семінарах, науково-практичних конференціях, форумах різного рівня.

Ураховуючи зазначене, викладачі розпочали досліджувати теоретико-методологічні, історико-педагогічні, аксіологічні, соціально-педагогічні, технологічні та навчально-методичні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів. Теоретичне підґрунтя проблеми становила концептуальна модель професійної підготовки вчителя-вихователя, яка вміщувала такі головні підпростори: структурний, функціональний, процесуальний, праксеологічний, технологічний (рис. 1). Водночас розпочалася експериментальна робота з обраних напрямів дослідження.

У 1992–1994 роках на кафедрі розроблялася держбюджетна тема, що фінансувалася Міністерством освіти України – **"Технологія навчання у педагогічному вузі (побудова навчального процесу при викладанні педагогічних дисциплін)"** (науковий керівник – доцент О. А. Дубасенюк) з пріоритетного наукового напрямку: проблеми нового змісту освіти та методики навчання і виховання. За результатами роботи розроблена дидактична система викладання педагогічних дисциплін за технологічним підходом. Створено модель діяльності вчителя-вихователя, яка відображається у моделі підготовки майбутнього педагога. Проведено експериментальну перевірку ефективності розробленої технології навчання. Велась підготовча робота до написання розділів навчального посібника з педагогіки школи, оскільки існувала гостра потреба у створенні нового покоління педагогічної навчальної літератури. Було здійснено технологічну побудову курсу педагогіки у вигляді педагогічного практикуму, який упроваджено у навчальний процес вищих педагогічних навчальних закладів України. "Практикум з педагогіки" отримав гриф Міністерства освіти і науки України і пройшов широку апробацію в різних типах вищих навчальних закладах [12], неодноразово перевидавався. Крім того опубліковано дві одноосібні [13; 14] і одна колективна монографії [15].

Науковці школи брали участь у всеукраїнських конференціях, які проводилися в різних регіонах України. Встановлюються контакти з Науково-дослідними інститутами Академії педагогічних наук України. Вивчався міжнародний досвід підготовки педагогічних та соціально-педагогічних кадрів (Швеція, Норвегія, Росія).

Створилися передумови для відкриття при кафедрі педагогіки аспірантури з трьох науково-педагогічних спеціальностей (13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки; 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти; 13.00.07 – теорія і методика виховання). За результатами дослідження проведено міжрегіональну науково-практичну конференцію на тему: "Соціально-педагогічні проблеми професійної підготовки майбутніх учителів" (Житомир, Житомирський державний педагогічний інститут ім. Івана Франка, 25-27 жовтня 1993 року).

III. Етап систематизації та узагальнення здобутих молодими дослідниками наукових знань. У 1996–2001 роках викладачі кафедри продовжували досліджувати проблему професійної підготовки майбутнього вчителя; працювали над комплексною темою **"Соціально-педагогічні чинники професійного становлення вчителя"**. Основні результати дослідної роботи: виявлено соціально-педагогічні чинники професійного становлення майбутніх учителів; розроблено наукові основи історико-педагогічної та соціальної підготовки майбутніх учителів (С. М. Коляденко); досліджено наукові основи моделювання соціально-педагогічної підготовки вчителя до роботи у поліетнічних навчальних закладах (Н. А. Сейко); обґрунтовано з позицій системного підходу соціально-орієнтовану підготовку майбутніх учителів початкової школи до роботи з батьками (Т. І. Шанскова); розроблено методичні основи розв'язання соціально-педагогічних задач у процесі підготовки майбутніх учителів (В. А. Ковальчук). Визначений етап передбачав урахування науковцями загальних підходів до наукового пошуку: організацію дослідження на точно встановлених фактах, які допускають їх емпіричну перевірку, і відрізняється цілеспрямованістю, взаємозв'язком всіх процедур, методів та спирається на сучасні наукові підходи, концепції. У процесі творчої діяльності відображалася специфіка наукового напрямку дослідження.

При цьому широко використовувалися різні теоретичні методи дослідження (аналіз, синтез, абстрагування, моделювання та ін.), які спрямовані на здобуття нових знань, створення бази для прикладних досліджень. Молоді дослідники вивчали особливості прикладного дослідження, зокрема його спрямованість на вирішення практичних завдань і те, що воно має здійснюватися за спеціально розробленою програмою з використанням відповідних емпіричних методів. У процесі дослідження молоді вчені збагачувалися сучасними психолого-педагогічними знаннями. Участь у науковому дослідженні стимулювала розвиток їх цілеспрямованості, спостережливості, ініціативи, зацікавленості, самостійності, відповідальності, комунікабельності. На цьому етапі продовжував підвищуватися рівень методологічної культури викладачів. На основі аналізу й осмислення філософських категорій і базових педагогічних понять, молоді дослідники прагнули обґрунтувати концепцію власного дослідження. Педагогічні категорії усвідомлювалися ними як рівні сходження від абстрактного до конкретного в науковому пізнанні. Розвивалася установка на перетворення педагогічної теорії в метод пізнавальної діяльності.

Учасниками комплексної теми за цей період надруковано 274 наукові праці, з них ряд монографій [18; 19; 20], видано ряд навчально-методичних посібників з грифом МОН України: "Історія педагогіки" (1999) [16], "Технології професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів за ред. О. А. Дубасенюк у двох частинах" [17]; "Основи педагогіки вищої школи", автор С. С. Вітвицька (2003) [21]; 9 методичних рекомендацій, 6 науково-методичних збірників студентських та аспірантських праць та один студентський збірник інформаційних матеріалів.

Відбулися перші захисти кандидатських дисертацій науковців школи (О. Є. Антонова, В. А. Ковальчук, Н. Г. Сидорчук, Т. І. Шанскова, І. В. Літяга, В. М. Єремєєва та інші).

Поглиблювалися контакти з іншими науково-педагогічними школами та відомими українськими вченими ряду ВНЗ України. За сприянням наукової школи в університеті окрім кафедри педагогіки утворюються ще дві педагогічні кафедри (кафедра інноваційних технологій освіти і виховання, кафедра соціальної педагогіки та педагогічної майстерності).

Проведені перші всеукраїнські науково-практичні конференції з проблеми професійної підготовки майбутніх педагогів: 1) "Актуальні проблеми соціально-педагогічної підготовки вчителя" (квітень 1999 р.), підготовлена спільно з Інститутом змісту й методів навчання Міністерством освіти України, 2) "Проблеми професійної підготовки педагогічних працівників", листопад 2000 р.) – спільно з Інститутом педагогіки і психології професійної освіти АПН України.

Розвивається наукова співпраця з НДІ АПН України і, зокрема, з Інститутом педагогіки і психології професійної освіти АПН України (нині Інститутом педагогічної освіти та освіти дорослих АПН України). Здійснюється міжнародна співпраця з навчальними закладами Росії, Швеції, Чехії.

IV. Етап концептуалізації наукових знань у дослідженнях науковців школи. На цьому етапі поглиблено та обґрунтовано сучасні концептуальні засади професійної педагогічної освіти, що вміщує відповідний **методологічний концепт**, який складається з таких блоків

1. Парадигмальний блок, який базується на ціннісно-методологічній моделі сучасної педагогічної системи та є результатом інтеграції різних освітніх парадигм, які відображають певні способи бачення науковим товариством відповідного аспекту педагогічної реальності.

2. Загально-філософський блок поглиблює філософські засади педагогічної підготовки майбутніх учителів і передбачає розгляд педагогічної реальності у діалектичній єдності загального, особливого й одиничного.

3. Гносеологічний блок виражає певний стиль та рівень (раціональний, почуттєвий, теоретичний) пізнання майбутнім учителем педагогічної дійсності.

4. Праксеологічний блок полягає у дослідженні особливостей професіоналізму діяльності, професіоналізму особистості та професіоналізму самовдосконалення, що також відображається у

різноманітних професійних уміннях, навичках та прийомах професійної діяльності педагогів, і на цій основі вироблення практичних рекомендацій.

5. Системний блок дає можливість аналізувати конкретні педагогічні ситуації з точки зору їх оптимізації, підвищувати внутрішню ефективність педагогічних систем, визначати їх слабкі і сильні сторони.

6. Структурно-функціональний блок дозволяє структуралізувати педагогічні системи та виявити їх функціональні й процесуальні компоненти.

7. Синергетичний блок – аналізувати педагогічні явища як цілісні, нелінійні відкриті системи та дає можливість їх резонансного керування.

8. Діяльнісний блок реалізує діяльнісну функцію педагога, дає змогу моделювати механізми формування структурних компонентів професійної діяльності – цільовий, мотиваційного, операційного, оцінно-результативного.

9. Акме-цільовий блок спрямовує професійну підготовку майбутніх учителів на досягнення ними акме-вершин в особистісному і професійному зростанні.

У науковій діяльності школи також реалізується теоретичний концепт, який складається з таких принципів

1. Принцип універсальності моделювання педагогічних процесів.
2. Принцип ступеневості педагогічної освіти, який передбачає професійно-педагогічну підготовку майбутнього вчителя за такими рівнями, як бакалавр, спеціаліст, магістр. Орієнтує на розробку відповідних моделей педагогічної освіти.
3. Принцип апроксимації педагогічних функцій учителя спрямовує на наближення професійної підготовки майбутнього вчителя до умов його майбутньої професійної діяльності.
4. Принцип множинності моделей педагогічної освіти націлює на реалізацію різних аспектів та підходів до професійної діяльності педагога та передбачає врахування нелінійної, нечіткої моделі діяльності педагога.

5. Принцип діалектичної етапності та циклічності розвитку педагогічних явищ дає можливість урахувати динамічний характер педагогічної професії.

Теоретичний концепт доповнюється і розвивається критеріями моделювання професійно-педагогічної підготовки вчителя

1. Критерій формалізації передбачає формалізацію педагогічної реальності у форму, придатну для математичної обробки.
2. Критерій діагностичності, відповідно до якого кожен етап педагогічної підготовки підлягає діагностиці й відповідному моніторингу.
3. Критерій інтеграції дозволяє розглядати педагогічну підготовку в контексті інтегративних процесів, а також використовувати комплекс сучасного методологічного інструментарію у контексті провідних наукових підходів.
4. Критерій прогностичності дозволяє виявляти ефективність педагогічних впливів та експериментальних досліджень відповідно до їх прогнозованих результатів.

Базуючись на визначених теоретико-методологічних засадах, науковці школи з 2004 року розробляють концептуальні положення професійної підготовки майбутніх учителів у таких напрямках: теоретичні та методичні засади педагогічної підготовки магістрів в умовах ступеневої освіти (С. С. Вітвицька); система професійно-педагогічної підготовки студентів університетів у контексті Болонського процесу (Н. Г. Сидорчук); теорія і практика навчання обдарованих студентів у педагогічному університеті (О. Є. Антонова); теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх учителів до міжкультурної взаємодії суб'єктів освітнього процесу (Н. В. Якса); формування професійних умінь майбутніх учителів у процесі розв'язання педагогічних задач; формування творчої активності майбутніх учителів засобами комп'ютерної техніки; упровадження особистісно-орієнтованого підходу в процесі навчання та інші.

Продовжується активний захист кандидатських дисертацій. При кафедрі педагогіки відкривається докторантура за двома спеціальностями (13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки; 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти). Серед перших докторантів – четверо – науковці школи. Під керівництвом науковців школи створюються творчі дослідницькі осередки, які об'єднують творчу студентську молодь: науково-методичний центр роботи з обдарованою студентською молоддю (доц. О. Є. Антонова), науково-методичні лабораторії "Педагогічна підготовки магістрантів" (проф. С. С. Вітвицька), "Освітньо-виховні системи Полісся" (доц. О. С. Березюк), науково-дослідна лабораторія "Акмеологія освіти" (доц. Н. Г. Сидорчук), Поліський інноваційний центр освіти та розвитку (доц. Ю. О. Костюшко). Керівниками цих наукових осередків стають науковці школи, які захистили кандидатські дисертації і продовжують активно працювати над докторськими дисертаціями. У 2008 році доцентом О. Є. Антоною захищено докторську дисертацію. У 2009 році Н. В. Якса захистила докторську дисертацію. Науковці школи успішно керують науковою студентською роботою. Наукова творчість студентів – це діяльність, яка породжує дещо суб'єктивно

нове, що відрізняється неповторністю, оригінальністю, унікальністю, а також особистісною та суспільною значимістю. Наукова робота формує в студентів досвід наукової постановки проблеми, збору дослідного та експериментального матеріалу, формує вміння та навички самостійної творчої діяльності.

Організовано міжнародні та всеукраїнські науково-практичні конференції, методологічні семінари, презентації наукових та науково-методичних видань. Вже досвідчені викладачі здійснюють керівництво науково-дослідною діяльністю аспірантів, проводять методологічні семінари: "Наукові підходи до викладання педагогічних та історико-педагогічних дисциплін", "Методологія науково-педагогічного дослідження". "Роль наукової бібліотеки в становленні та діяльності молодого дослідника" та інші.

З 2004 року в Житомирському державному університеті імені Івана Франка починає діяти спеціалізована вчена рада К. 14.053.01 по захисту кандидатських дисертацій з педагогіки за двома спеціальностями (13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки; 13.00. 04 – теорія і методика професійної освіти).

Узагальнюючи дослідну діяльність наукової школи, можна виділити актуальну наукову проблематику школи:

- модернізація професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів у контексті Болонських інновацій;
- історико-педагогічні передумови становлення професійної та педагогічної освіти;
- розробка сучасних концептуальних підходів до підвищення якості професійної підготовки майбутнього вчителя;
- проблема розвитку обдарованості учнівської та студентської молоді;
- інноваційні технології навчання і виховання;
- професійна полікультурна підготовка майбутніх учителів;
- професійна підготовка майбутніх учителів до роботи в різних освітньо-виховних системах;
- формування професійної компетентності майбутнього фахівця;
- підготовка майбутнього вчителя до екологічної освіти молоді;
- підготовка майбутнього вчителя до формування здорового способу життя учнівської та студентської молоді;
- формування морально-етичних цінностей студентської та учнівської молоді;
- підготовка майбутніх учителів початкової школи до організації художньо-технічної творчості учнів.

З 2006 р. науковці школи досліджують проблему "Формування професійної майстерності вчителів в умовах європейської інтеграції" (РК № 0106U005409).

У межах діяльності наукової школи продовжують виконуватися різноманітні наукові проекти. Зокрема, О. Є. Антонова здійснювала співпрацю із Всеукраїнською молодіжною спільнотою "Союз обдарованої молоді", яка розробляла проект загальнодержавного моніторингу й оцінки сучасного стану та досвіду роботи з обдарованими молодими людьми середніх та вищих навчальних закладів, благодійних фондів, громадських об'єднань та засобів масової інформації. Результатом відповідної роботи стала книга "Обдарована молодь України: оцінка сучасного стану та поширеного досвіду роботи з обдарованою молоддю в регіонах України" (2007), у виданні якої доцент О. Є. Антонова брала безпосередню участь.

У квітні 2007 року молодий дослідник, кандидат педагогічних наук О. М. Власенко виборолу грант Президента України для обдарованої молоді в номінації "Духовно-моральні цінності особистості".

Продовжувалася робота над виданням наукових монографій, серед них: Сидорчук Н. Г. Організація самоосвітньої діяльності майбутніх учителів: теорія та технологія формування (2004) [22]; Антонова О. Є. Базові знання з педагогіки: становлення, розвиток, технологія формування (2004) [23]; Дубасенюк О. А. Теорія і практика професійної виховної діяльності педагога (2005) [25], Антонова О. Є. Обдарованість: досвід історичного та порівняльного аналізу (2005) [26]; Антонова О. Є. Теоретичні та методичні засади навчання педагогічно обдарованих студентів (2007) [26]; Калінін В. О. Педагогічна технологія "діалог культур" як засіб формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови (2007) [37]; Якса Н. В. Теоретичні засади професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів до взаємодії суб'єктів освітнього процесу в умовах полікультурності Кримського регіону (2006) [28]; Якса Н. В. Професійна підготовка майбутніх учителів до міжкультурної взаємодії в умовах полікультурності Кримського регіону (2008) [41]; Колесник Н. Є. Система підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості (2008) [40]; колективна монографія "Професійна педагогічна освіта: сучасні концептуальні моделі та тенденції розвитку / авт. кол. О. А. Дубасенюк, О. Є. Антонова, С. С. Вітвицька, Н. Г. Сидорчук, О. М. Спірін, Н. В. Якса та ін. ; за заг. ред. проф. О. А. Дубасенюк"

(2006, 2008) [30], колективна монографія "Професійна педагогічна освіта: сучасні інноваційні технології та методики за заг. ред. проф. О. А. Дубасенюк" (2009) [44]; збірник наукових праць "Модернізація освіти у контексті євроінтеграційних процесів: історико-педагогічний процес: монографія / авт. кол. О. А. Дубасенюк, Н. Г. Сидорчук, Н. В. Якса, В. М. Єремєєва, Т. П. Москвіна, Л. О. Данильчук, М. Б. Агапова та інші; за заг. ред. Н. Г. Сидорчук" (2007) [36].

Досвід роботи наукової школи висвітлено в наукових збірниках [24, 43]. За останні 10 років колективом науковців школи підготовлено сучасне навчально-методичне забезпечення професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів, навчальні посібники з грифом МОН України. Зокрема вийшло чотири видання навчального посібника "Практикум з педагогіки" (1996, 2002, 2003, 2006), "Основи педагогіки вищої школи: підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури" (Вітвицька С. С., 2006) [29], "Практикум з педагогіки вищої школи: навчальний посібник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури" (Вітвицька С. С., 2005) [27]; "Основи педагогічних знань" (Якса Н. В., 2006, 2007) [32]; "Міжкультурна взаємодія суб'єктів освітнього процесу" (Якса Н. В., 2007) [38], "Методика викладання педагогіки" (Дубасенюк О. А., Антонова О. Є., 2008, 2009) [42].

Науковці школи прагнуть упроваджувати нові методи та засоби лекційного викладу навчального матеріалу. Нині в умовах розвитку комп'ютерної техніки широкого застосування набуває мультимедійне обладнання. Тому викладачами активно впроваджуються в навчальний процес лекції та практичні заняття із застосуванням мультимедійного обладнання, демонстрацією фрагментів кінофільмів із подальшим їх обговоренням, постановкою проблемних запитань, відповіді на які студенти знаходять, аналізуючи педагогічну літературу, відеоматеріали тощо. Для прикладу, доцентом О. Є. Антоновою в процесі викладання курсу "Історія педагогіки" широко використовується *лекція-візуалізація*, яка являє собою візуальну форму подання лекційного матеріалу засобами ТЗН або аудіовідеотехніки. Увесь лекційний курс "Історія педагогіки" розроблено на основі презентаційної програми Microsoft Office PowerPoint. До позитивних сторін такого підходу належать: оптимізація уваги студентів; активізація мисленнєвої діяльності, підвищення інтересу до навчального предмету; розвиток творчих здібностей, оскільки студенти реалізують цю технологію на практичних заняттях з інших предметів; поглиблення знань з предмету вивчення, оскільки майбутні вчителі виявляють активне бажання допомогти викладачу в підготовці наступних лекцій тощо. Викладачами підготовлено лекції-презентації з таких педагогічних дисциплін: "Історія педагогіки", "Педагогіка школи", "Методика викладання курсу педагогіки", "Методологія та методи науково-педагогічного дослідження". Студентами розроблено проекти-презентації для практичних занять, серед яких біографії видатних педагогів із відповідними фотоматеріалами; схеми, таблиці, малюнки, що відображають провідні педагогічні ідеї; експрес-контроль, вікторини, тести тощо.

Науковцями школи здійснюється безпосередня допомога в діяльності навчально-науково-виробничого комплексу "Полісся" ЖДУ ім. І. Франка, зокрема в проведенні спільних засідань (у Бердичівському педагогічному коледжі, у Новоград-Волинському медичному коледжі та міському колегіумі), навчальних закладах міста Житомира та області, в організації науково-практичних конференцій у м. Житомирі, Новоград-Волинському, Новоушицькому, виданні науково-методичних збірників.

Науковці школи брали участь у багатьох міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Зроблено вагомий внесок (науковими наробками) у виборені викладачами університету золотої, срібної та бронзової медалі на міжнародних виставках "Сучасна освіта в Україні" у 2006-2008 роках.

В останні роки розвиваються україно-польські наукові зв'язки. У дослідженнях науковців школи важливе місце займає колонійська тематика, яка здійснюється в декількох напрямках: вивчення наукових праць польських учених у сфері філософії освіти, дидактики, теорії і методики виховання, професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів; проведення порівняльного дослідження особливостей педагогічної освіти в Україні та Польщі (О. А. Дубасенюк, Н. В. Якса, О. Б. Слоньовська та інші) [33; 34], проведення наукових форумів, конференцій. Так, у квітні 2009 році на базі ЖДУ спільно з Інститутом педагогічної освіти та освіти дорослих АПН України успішно проведено міжнародну україно-польську конференцію "Проблеми освіти у Польщі та в Україні в контексті процесів глобалізації та євроінтеграції"; у травні 2009 р. – III Міжнародний форум "Kształcenie ustawiczne dla wielokulturowości" Warszawa – Zamosc. У цьому ж році науковці школи спільно з польськими вченими брали участь у міжнародних конференціях: "Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи" (м. Львів); "Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи" (м. Хмельницький) та інші.

Крім того продовжується співпраця з Міжнародною академією акмеологічних наук (Росія, м. Санкт-Петербург) – участь у щорічних наукових сесіях з проблеми акмеології освіти; поглиблюються зв'язки з Оломоуцьким університетом (Чехія).

Над докторськими дисертаціями працюють 5 викладачів, над кандидатськими – 15 осіб. Нині у складі наукової школи "Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів" працюють 3 професори, доктори педагогічних наук, 30 кандидатів наук.

Загальна кількість публікацій науковців школи складає 1400 (зокрема за 2009 р. – 183), з них монографій – 28, навчальних посібників – 63, зокрема з грифом МОН – 11; наукових збірників – 44, методичних рекомендацій – 105, статей – 980.

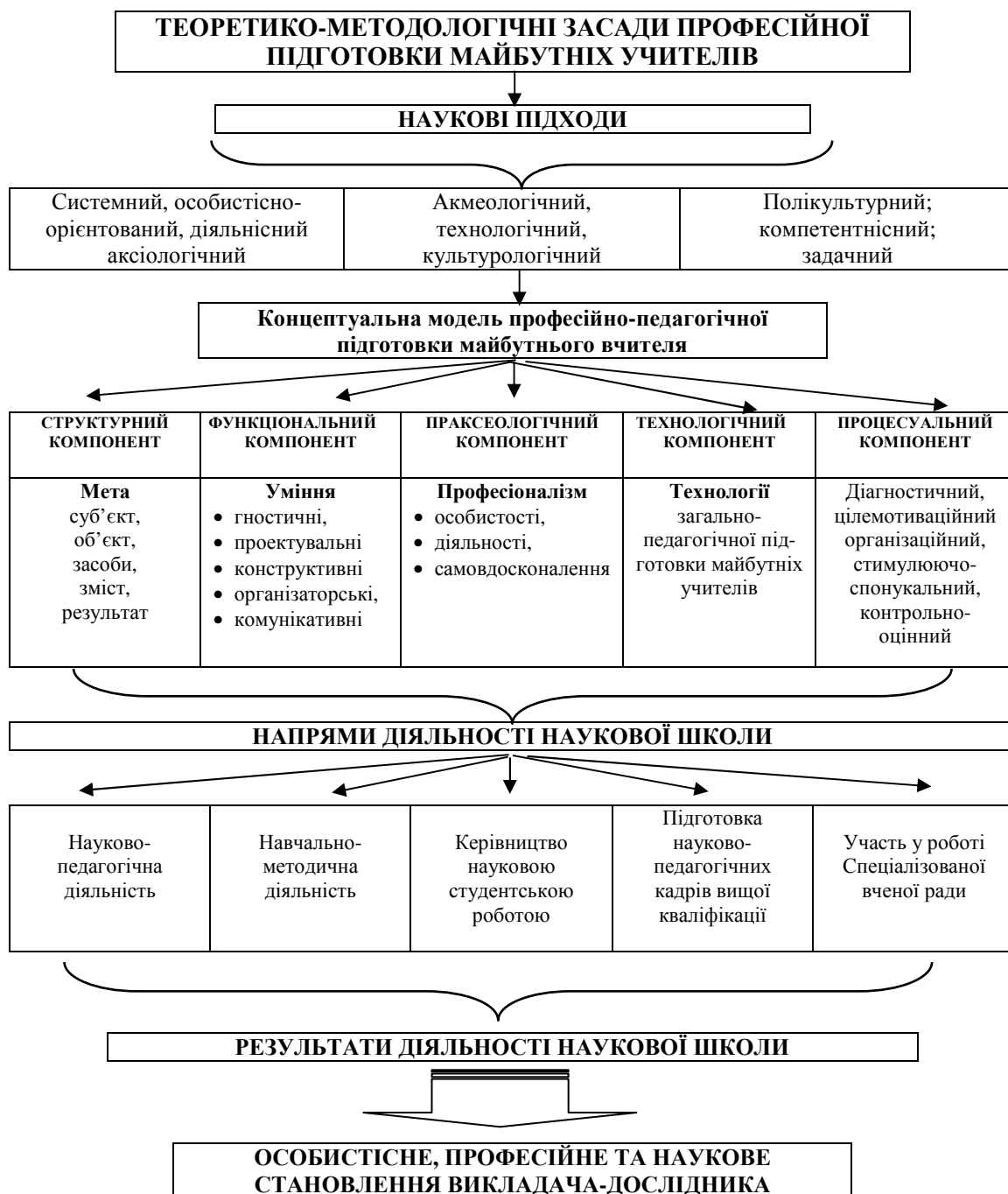

Рис. 1. Концептуальна модель професійної підготовки вчителя-вихователя

Отже, наукові школи як соціальні утворення вирішують завдання, які не спроможні розв'язувати окремі науковці. Участь викладачів у діяльності наукової школи сприяла їх особистісному, професійному, науковому зростанню, розробці ними актуальної проблематики, захисту докторських і кандидатських дисертацій, підвищенню рівня підготовки майбутніх учителів як дослідників та фахівців.

Перспективи діяльності науково-педагогічної школи ЖДУ імені Івана Франка:

- розробка актуальної тематики з проблеми професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів;
- подальша підготовка науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації;
- розробка наукових проектів і подання їх на конкурс (педагогічна підготовка магістрів; система роботи ВНЗ з обдарованою молоддю);
- подальша робота щодо розробки та впровадження у практику інноваційних педагогічних технологій;
- видання наукової та навчально-методичної літератури;
- організація і проведення міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій.

**СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ І НАУКОВИХ,
НАВЧАЛЬНО МЕТОДИЧНИХ ПРАЦЬ ВИДАНИХ НАУКОВЦЯМИ ШКОЛИ**

1. Педагогика : Большая современная энциклопедия / сост. Е. С. Рапацевич. – Мн. : "Соврем. Слово", 2005. – С. 356.
2. Вернадський В. И. Научная мысль как планетарное явление / В. И. Вернадський; отв. ред. А. Л. Яншин. – М. : Наука, 1991. – С. 38.
3. Сурмін Ю. П. Майстерня вченого : підруч. для науковців / Ю. П. Сурмін. – Навч.-метод. центр "Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні", 2006. – С. 79.
4. Дубасенюк О. А. Вивчення інтересів і нахилів до професії педагога у випускників сільських шкіл / О. А. Дубасенюк, І. В. Рабчинська, З. А. Осадча // Радянська школа. – 1982. – Вип. 6. – С. 28–33.
5. Дубасенюк О. А. Професіоналізм вихователів : монографія / О. А. Дубасенюк. – Житомир, 1992. – 208 с. – Деп. в УкрІНТЕІ 05.08.1992.
6. Методические рекомендации к практическим занятиям по спецкурсу "Основы педагогического мастерства" / О. А. Дубасенюк, С. С. Витвицкая. – Житомир : Житомир. гос. пед. ин-т, 1989. – 116 с.
7. Методические рекомендации по руководству непрерывной педагогической практикой студентов I-II курсов. – Житомир : Житомир. гос. пед. ин-т, 1990. – Ч. I. – 40 с.
8. Методические рекомендации по руководству непрерывной педагогической практикой студентов II-III курсов. – Житомир : Житомир. гос. пед. ин-т, 1990. – Ч. II. – 40 с.
9. Практикум к методическим рекомендациям по руководству непрерывной практикой. – Житомир : Житомир. гос. пед. ин-т, 1990. – Ч. III. – 30 с.
10. Словарь по образованию и педагогике / В. М. Полонский. – М. : Высш. шк., 2004. – 512 с.
11. Чернілевський Д. Б. Методологія і технологія наукової діяльності : навч. посіб. / Д. Б. Чернілевський. – К.-Вінниця, Вид-во Університету "Україна". – 2007. – 187 с.
12. Практикум з педагогіки : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. О. А. Дубасенюк, А. В. Іванченка. – Житомир : Житомир. держ. пед. ін-т, 1996. – 432 с.
13. Дубасенюк О. А. Основи теорії і практики професійної виховної діяльності : монографія / О. А. Дубасенюк. – Житомир : Житомир. держ. пед. ін-т, 1994. – 187 с.
14. Психолого-педагогічні фактори професійного становлення вчителя : монографія / О. А. Дубасенюк. – Житомир : Житомир. держ. пед. ін-т, 1995. – 260 с.
15. Формування виховних умінь майбутніх педагогів / за ред. О. А. Дубасенюк, А. В. Іванченка. – Житомир : Житомир. держ. пед. ін-т, 1996. – 308 с.
16. Історія педагогіки / за ред. проф. М. В. Левківського, докт. пед. наук О. А. Дубасенюк – Житомир : Вид-во Житомир. держ. пед. ун-ту, 1999. – 336 с.
17. Технології професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів : навч. посіб. : у 2-х ч. – Ч. I: Технології загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів / за заг. ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2001. – 260 с.
18. Дубасенюк О. А. Професійна виховна діяльність педагога: досвід порівняльного дослідження : монографія / О. А. Дубасенюк. – Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2002. – 192 с.
19. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності : монографія / О. А. Дубасенюк, О. Є. Антонова, Т. В. Семенюк. – Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2003. – 193 с.
20. Ковальчук В. А. Соціально-педагогічні задачі: сутність, типологія, технологія розв'язання : монографія / В. А. Ковальчук. – Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2003. – 152 с.
21. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : метод. посіб. для студ. магістратури. – К. : Центр навч. літ-ри, 2003. – 316 с.
22. Сидорчук Н. Г. Організація самоосвітньої діяльності майбутніх учителів: теорія та технологія формування : монографія / Н. Г. Сидорчук. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2004. – 168 с.
23. Антонова О. Є. Базові знання з педагогіки: становлення, розвиток, технологія формування : монографія / О. Є. Антонова. – [вид. 2-ге, доп.] – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2004. – 270 с.
24. Наукова школа: центр професійної підготовки педагогічних кадрів : наук. зб. / за ред. проф. О. А. Дубасенюк. – [вид. 2-ге, доп.] – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. – 418 с.

25. Дубасенюк О. А. Теорія і практика професійної виховної діяльності педагога : монографія / О. А. Дубасенюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2005. – 367 с.
26. Антонова О. Є. Обдарованість: досвід історичного та порівняльного аналізу: монографія / О. Є. Антонова. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2005. – 456 с.
27. Вітвицька С. С. Практикум з педагогіки вищої школи : метод. посіб. для студ. магістратури за модульно-рейтинговою системою навчання / С. С. Вітвицька. – Житомир: ЖДУ, 2005 – 398 с.
28. Професійно-педагогічна освіта: сучасні концептуальні моделі та тенденції розвитку : монографія / авт. кол. О. А. Дубасенюк, О. Є. Антонова, С. С. Вітвицька та ін. ; за заг. ред. проф. О. А. Дубасенюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2006. – 300 с.
29. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : підруч. за модульно-рейтинговою системою навчання для студ. магістратури / С. С. Вітвицька. – К. : Центр навч. літ-ри, 2006. – 316 с.
30. Тезаурус з проблеми міжкультурної взаємодії : словник / Автор-укладач Якса Н. В. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2006. – 164 с.
31. Якса Н. В. Теоретичні засади професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів до взаємодії суб'єктів освітнього процесу в умовах полікультурності Кримського регіону : монографія / Н. В. Якса. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2006. – 436 с.
32. Якса Н. В. Основи педагогічних знань : навч. посіб. / Н. В. Якса. – К. : Знання, 2006. – 354 с.
33. Dubaseniuk Oleksandra, Povidayko Petro. Problemy uczelni wyższych ns Ukrainie w kontekście postanowień Deklaracji Bolońskiej // Poszukiwanie modelu szkoły wyższej w procesie integracji z unią europejską / Praca zbiorowa pod redakcją naukową Jerzego Mączyńskiego i Jolanty Zamorskiej. – Legnica, 2006. – P. 63–68.
34. Dubaseniuk O. A. Przygotowanie pedagogiczne nauczycieli w systemie kształcenia uniwersyteckiego // Ewolucja kwalifikacji nauczycieli w kontekście przemian edukacyjnych. – Copyright by Instytut Technologii Eksploatacji. – Państwowy Instytut Badawczy. – Radom, 2007. – P. 152–155.
35. Антонова О. Є. Теоретичні та методичні засади навчання педагогічно обдарованих студентів : монографія / О. Є. Антонова. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 472 с.
36. Модернізація вищої освіти у контексті євроінтеграційних процесів : зб. наук. праць учасників Всеукр. методолог. семінару з міжнар. участю. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 332 с.
37. Калінін В. О. Педагогічна технологія "діалогу культур" як засіб формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови : монографія / В. О. Калінін ; за заг. ред. проф. О. А. Дубасенюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 278 с.
38. Якса Н. В. Міжкультурна взаємодія суб'єктів освітнього процесу : навч. посіб. – Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 312 с.
39. Якса Н. В. Социально-педагогический словарь / Н. В. Якса. – Житомир : Изд-во ЖГУ им. И. Франко, 2007. – 192 с.
40. Колесник Н. Є. Система підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів : монографія / Н. Є. Колесник. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – 291 с.
41. Якса Н. В. Професійна підготовка майбутніх учителів до міжкультурної взаємодії в умовах полікультурності Кримського регіону : монографія / Н. В. Якса. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – 597 с.
42. Дубасенюк О. А., Антонова О. Є. Методика викладання педагогіки : навч. посіб. / О. А. Дубасенюк, О. Є. Антонова. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – 492 с.
43. Житомирська науково-педагогічна школа "Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів": здобутки та перспективи: збірник наукових праць / авт. кол. О.А. Дубасенюк, О.Є. Антонова, С. С. Вітвицька та ін.: за заг. ред. проф. О.А. Дубасенюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ, ім. І. Франка, 2009. – 432 с.
44. Професійно-педагогічна освіта: сучасні інноваційні технології та методики : монографія / авт. кол. О. А. Дубасенюк, О. Є. Антонова, С. С. Вітвицька та ін. ; за заг. ред. проф. О. А. Дубасенюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2009. – 493 с.

Матеріал надійшов до редакції 18.12. 2009 р.

Дубасенюк А. А. Становление и развитие Житомирской научно-педагогической школы.

В статье речь идет о становлении и развитии Житомирской научно-педагогической школы, выделены этапы ее становления: аналитико-поисковый, дифференциации, систематизации и обобщения, концептуализации научных знаний. Обоснованы методологические основы, принципы, концептуальная модель профессионально-педагогической подготовки будущих учителей.

Dubasenyuk A. A. Becoming and Development of Zhytomyr Scientific and Pedagogical School.

The article considers the becoming and development of Zhytomyr scientific and pedagogical school; the stages of its becoming are marked out: analytical and searching, differentiating, systematizing and generalizing, conceptualizing the scientific knowledge. The methodological foundations, principles, conceptual model of professional and pedagogical training of the prospective teachers.